

הרב יורם ליוור ברור השיטות בעניין לינת לילה של תבשיל שביעית

הפסד של פרות שביעית בידיים שאסור כדלהלן. ועוד שמקצו זמן אכילתם בקדושת שביעית.

ועוד קשה שאם הפרות אמנם נפסדו בלינת לילה יש לברך עליהם שהכל כמו שכתב הבית יוסף באו"ח סכ"ד ז"א וז"ל: פת שעפשה ותבשיל שנשתנה צורתו ונתקלקל וכו' מברך שהכל. והמהרש"ם בדעת תורה (שם) כתב: וכאר הר"ש דהיינו שעברה עליו לינת לילה, ואם כן מפסיד ברכתו הראויה עכ"ל. ויש להסתפק אי לכתחילה שרי בשביעית הורדת הפירות מחשיבותם לעניין ברכה, כמו שמצינו לעניין בישול פרי שאין דרכו בכך.

והנה פרות שביעית אסורים בהפסד בכל צורה שהיא מדאמר רחמנא "לאכלה" ולא להפסד. והר"ש במשנה (שביעית פ"ח מ"ב) כתב זאת בפירוש על דברי הירושלמי, על ההוא שביקש לאכול תרדין חיינן או לכוס חייטין חיות אין שומעין לו. וכתב הר"ש: כל הני דאסירי מדכתב לאכלה ולא להפסד. וכן כתב רש"י ביומא (פו): על אשה שאכלה פגי שביעית וז"ל: הינו תאנים שלא בישלו כל צרכן, ורחמנא אמר והיתה שבת הארץ לכם לאכלה — לאכלה ולא להפסד. וכן משמע מפירוש הרמב"ם על המשנה (שביעית פ"ח מ"ז) אין מבשלים ירק של שביעית בשמן תרומה. ופירש שם מפני שגורם לפירות שביעית שלא יאכלו. ונראה מדבריו שאוסר בפירות שביעית אפילו גרם הפסד.

ולתרוץ קושיתנו על פאת השלחן נראה לומר שהרמב"ם לא פליג גבי תבשיל שביעית על הר"ש רש"י ור"ת שהבאנו.

ומה שכתב הרמב"ם כפרוש המשנה בפסחים דתעובר צורתו — הוא שישאר עד שיתעפש ויפסד מיירי גבי קודשים, אבל גבי תבשיל שביעית די בפגימא מועטת ואפילו בלינת לילה כדי שתפקע ממנו קדושת שביעית לאדם. וראיה לשיטתנו ממה שכתב הרמב"ם

במסכת שביעית (פ"ח מ"ב) כתוב: שביעית נתנה לאכילה ולשתיה ולסיכה, לאכול דבר שדרכו לאכול ולסוך דבר שדרכו לסוך. והירושלמי שם כתב — כיצד לאכול דבר שדרכו לאכול: אין מחייבין אותו לאכול פת שעטיפשה ולא קניבת ירק ולא תבשיל שנתקלקל צורתו. ובתוספתא (שביעית ו', א) כתב: אין מחייבין וכו' ולא תבשיל שעברה צורתו.

והנה הר"ש על המשנה שם (שביעית פ"ח מ"ב) כתב: נתקלקלה צורתו — שעבר עליו לילה אחת.

ורש"י בפסחים (פ"ב) כתב גבי קודשים דתעובר צורתו: דהינו לילה אחד. ובסנהדרין (ע.) כתב: משעבר עליו לילה אחד מפיג טעמו ולא חשוב.

ובתוספות ע"ז (עו.) כתבו: משמע לפרושו (של רש"י) דלינת לילה פוגמת ולא בעינן מעת לעת. וכן פירש ר"ת דלינת לילה פוגמת, כי לא היה דרך בימים קדמונים לבשל בלילה כדמשמע בפ"ק דברכות (ב:) עכ"ל. ונראה שהר"ש רש"י ור"ת סוברים שבלינת לילה הוי עיבור צורה.

והרמב"ם לכאורה חולק על זה ובפרושו על המשנה פסחים פ"ז מ"ט כתב: תעובר צורתו הוא שישאר עד שיתעפש ויפסד.

והנה על מה שכתב הרמב"ם בהילכות שמיטה ויובל (פ"ה ה"ג): ואינו מטפל לאכול תבשיל שנפסד, כתב פאת השלחן להלכה וז"ל: — הינו שעברה צורתו שעבר עליו לילה אחת דפוגמת בלינת לילה אחד. ובבית ישראל שם הביא כמקור את הירושלמי והתוספתא הנ"ל.

וקשה על פאת השלחן מדוע פסק לכאורה נגד שיטת הרמב"ם.

ועוד קשה שהרי לפי שיטת הר"ש רש"י ור"ת יהיה לכאורה אסור לבשל פרות שביעית בערב שבת לשם סעודת יום השבת שהרי מאבדם לכתחילה בלינת לילה, והוי גרם

בביעורו. ולפי מה שכתבנו אתי שפיר, שבלינת לילה יצא מקדושת שביעית רק לאדם אבל הוא קדוש עדיין בקדושת שביעית לבהמה ולכן חייב בביעורו.

ועוד נראה שלאחר שנפגם התבשיל בלינת לילה וירדה קדושתו לקדושת שביעית לבהמה, אם רוצה האדם לאכלו שרי. וכן כתב אמונת יוסף (שביעית פ"ח מ"ב) גבי אוכלי בהמה וז"ל: אי בעי לתקנם ולאכול אותם בעצמו ודאי שרי, דאוכלי בהמה שרי לאדם אפילו במלוגמא וכל שכן באכילה.

והא דכתב החזו"א (שביעית סי"ד סק"י): ונראה דאסור לאכול פת שעפשה דחשוב הפסד וכיוון שראוי לבהמה אסור בהפסד עכ"ל, נראה דיש לומר דזה דווקא שאינו ראוי לאדם כלל, שיצא לגמרי מתורת אוכלי אדם ולכן אם אוכלו מפסידו, שמשתמש בו תשמיש שאינו ראוי לו. אבל אם נפגם מעט ודאי שמוחר לאדם לאכלו.

ומה שהקשנו בתחילת דברינו שלכאורה אסור לבשל פרות שביעית בערב שבת לשם סעודת יום השבת — זה אינו. שהרי בשעת הבישול אינו מפסיד הפרות כלל, כיון שיכול לאכלם ביומן. וההפסד בתבשיל נגרם רק אחר כך ע"י ההשהיה, והיא נעשית ממילא והוי רק גרם הפסד של פרות שביעית.

ואומנם על המשנה בשביעית (פ"ח מ"ז) דאין מבשלים ירק של שביעית בשמן של תרומה שלא יביאנו לידי פסול כתב הרמב"ם: מפני שגורם לפרות שביעית שלא יאכלו. ולכאורה הרמב"ם אוסר גרם הפסד. ואולם נראה דיש לומר שהרמב"ם אוסר במפסיד לגמרי את הפרי מאכילת אדם (כמו המבשלו בשמן של תרומה) אבל בלינת לילה שהיא פגם מועט ולא גורם לפרי שלא יאכל ע"י אדם כדלקמן, גרם הפסד כזה אפשר שאין הרמב"ם אוסר. ולהלכה המהרי"ט היתיר גרם הפסד של פרות שביעית (בח"א ספ"ג אות ב'). ונראה שגם האוסרים — אוסרים גרם הפסד בידיים. אבל בשב ואל תעשה לכאורה שרי לכולי עלמא.

והנה כתב החזו"א (שביעית סי"ד ד"ה ונראה) וז"ל: חישוב לבהמה וחזר וחישוב

בהלכות שמיטה ויובל (פ"ה ה"ג): ואינו מטפל לאכול תבשיל שנפסד. ופשוט שתבשיל שנפסד לגמרי ויצא מתורת אוכלים אינו בקדושת שביעית כלל. ואם כן מה ההוא-אמינה שיטפל לאכול תבשיל שנפסד לגמרי. אלא על כורחך שהתבשיל נפסד אך במעט ולעניין שביעית יצא מתורת אוכלי אדם בלבד, אבל עדיין קדוש בקדושת שביעית לבהמה. ואפשר לדייק בלשון הרמב"ם שאינו לומד עיבור צורה בשביעית כעיבור צורה בקודשים מכך ששינה כאן (בשביעית) בלשונו וכתב ואינו מטפל לאכול תבשיל שנפסד ולא כתב כלשון הירושלמי או התוספתא — תבשיל שנתקלקל צורתו או שעברה צורתו.

ועתה יוצא שפאת השלחן כיוון טוב לדעת הרמב"ם וזה שכתב שם שעבר עליו לילה אחת, דפוגמת בלילה אחד — הינו פגימה פורתא שמספיקה להוציא התבשיל מקדושת שביעית לאדם כדארמון, ואתי שפיר.

ואם תקשי לך מה זה שכתב הירושלמי אין מחייבין אותו, והרי אפילו תבשיל מעולה אינו חייב לאכלו אם אינו חפץ בו. יש לומר שהירושלמי קא-שמע-לן שאפילו פגימה מועטת מספיקה להפקיע התבשיל מקדושת שביעית לאדם, שהרי כל ישראל בני מלכים הם ולא חייבה התורה לאכול דבר שאינו ערב לחיכו.

וכן כתב החזו"א בהלכות שביעית (סי"ד סק"י) על דברי הירושלמי אין מחייבין אותו וז"ל: רצה לומר אין מחייבין אותו לחשבו למאכל אדם אלא רשאי להאכיל לבהמתו. ונראה שמה שנפגם תבשיל בלינת לילה הינו רק פגימה מועטת שאינה מפקעת את התבשיל מקדושת שביעית לבהמה, שהרי ראוי עדיין לאכילת בהמה כפי שמעיד החוש.

ובזאת יובנו דברי הר"ש על המשנה (פ"ח מ"ז) אין מבשלים ירק של שביעית בשמן של תרומה שלא יביאנו לידי פסול — שכתב שם: שלא יביא השמן של התרומה לידי פסול של שביעית עד הביעור. והרי לשיטתו לכאורה בלינת לילה יצא כבר מקדושת שביעית כפי שכתב שם (מ"ב), ולכאורה אינו חייב יותר

לאדם הולכין אחר מחשבה אחרונה לחומרה. ולולי מסתפינא הייתי אומר שאם בישלו בכונה לאוכלו גם לאחר לינת לילה לא פקע מהתבשיל קדושת שביעית לאדם כלל; שהרי אם לכתחילה בישלו כדי לאוכלו גם למחרת היום, פשוט שהוא עומד וראוי לאכילת אדם למרות שנפגם טעמו במעט. ועתה אתי שפיר שלא מגביל ומקצר זמן אכילת התבשיל בקדושת שביעית.

והא דהקשנו בתחילת דברינו שעל התבשיל שנשתנה צורתו ונתקלקל מברך שהכל והאך יהא מותר להוריד פרות שביעית מחשיבותם לעניין ברכה. יש לומר שבלינת לילה לא נפסד התבשיל כל כך ולא נשתנה תוארו שיפסיד את ברכתו הראויה, שהרי בחוש אנו רואים שקילקולו מועט וראוי הוא עדיין למאכל אדם כדאמרן. ויש לדייק בלשון הבית יוסף שכתב שם נשתנה צורתו והוסיף ונתקלקל. הינו דוקא באינו ראוי לאכילת אדם אלא בשעת הדחק, ואילו בלינת לילה ראוי

לאכילת אדם לכתחילה. וממילא יוצא שאינו מפסיד ברכתו הראויה. ואמנם נראה שהמהרש"ם שהבאנו חולק על שיטתנו בדברי הר"ש, ועיין במה שהשיג עליו הרב שבדרון שליט"א בהגהה שם.

] וכל מה שאמרנו שבלינת לילה נתקלקל צורתו ופקע ממנו קדושת שביעית לאדם, הינו דווקא ששהה התבשיל כמו שהוא – ללא כל טיפול. אבל אי נתבשל כל הלילה או נכבש בצירו, לא מקרי גביו לינת לילה ואינו בכלל עיבור צורה.]

לסיכום יוצא מכל האמור שאף לכתחילה מותר לבשל פרות שביעית ליום המחר. ועוד יוצא שתבשיל שעבר עליו לילה, אינו חייב לנהוג בו חומרי קדושת שביעית כלל, אבל אם חזר וחישבו לאוכלי אדם הרי הוא חוזר ונתפס בקדושת שביעית לאדם למרות שעבר עליו הלילה ונתעברה צורתו. ואם בישלו לכתחילה בכונה לאוכלו גם לאחר לינת לילה יראה לי שלא תפקע ממנו כלל קדושת שביעית לאדם.

